

Zomerbijeenkomst 2007 (23-25 augustus)

Piet de Jong *, Wout Kromhout** en Frans Roudijk***

Tijdens deze driedaagse excursie in het oosten van België werden acht objecten bezocht. Feitelijk allemaal arboreta, want ook de oude Botanische Tuin van Luik is een bomentuin. In de drie bezochte bosarboretums zagen we een schat aan woudreuzen en genoten van de aparte sfeer die ze oproepen, maar we moesten ook vaststellen dat in de bosrijke Ardennen de belangstelling voor deze arboreta gering is. De maar liefst 50 deelnemers troffen het bijzonder met het weer.

Botanische Tuin van Luik en het Arboretum in het Bois de Vecquée in Seraing (23 augustus)*

De oude Botanische Tuin in het centrum van Luik werd al vaak bezocht bij een excursie in het oosten van België en daar is alle reden voor. Ze heeft nog altijd een zeer bijzonder bomenbestand. Met de aanleg van de tuin werd in 1816 begonnen,

• In de Botanische tuin van Luik. Foto: Norman Kenny.

het stichtingsjaar van de universiteit. Het initiatief hiervoor kwam van koning Willem I. Deze tuin werd in 1836 naar de huidige locatie overgeplaatst. De oudste van de thans nog aanwezige bomen werden rond 1840 geplant. Onder hen een tiental Belgische kampioenen. De bomen werden door de deelnemers zeer aandachtig bekeken en lokten veel discussie uit (zie foto).

Mij boeide speciaal de machtige *Sorbus domestica* met een stamomtrek van ruim 2 m, een hoogte van ca. 25 m en mooie ronde vruchten. Indrukwekkend waren de twee *Torreya californica*'s. De stamomtrek van de dikste was meer dan 2,5 m. Ze waren 16-18 m hoog, maar beide zonder de olijfvormige zaden. Ook de *Carya glabra* (2,35 m omtrek, 32 m hoog) mocht er wezen evenals de *Maclura pomifera* (2 m omtrek, 18 m hoog). De hoogste en dikste bomen zijn de platanen, ca. 4,75 m stamomtrek en ruim 35 m hoog, maar met nog lang geen plaats in de Belgische top-10. Ook nu weer fascineerde mij een zeer slanke, ca 15 m hoge Paardenkastanje. Het is een hybride, al stond er *Aesculus pavia* op het etiket. Zonder bloemen echter moeilijk te identificeren. De etikettering vertoonde wel meer tekortkomingen. Zo waren twee van de drie als *Gleditsia triacanthos* aangeduide bomen *G. sinensis*, herkenbaar aan de grote ronde i.p.v. de enigszins afgeplatte doornen van eerstgenoemde soort.

Na deze stadstuin volgde het Arboretum in het Bois de la Vecquee. Het bos was snel gevonden, maar aangekomen ontdekten we in eerste instantie alleen een bushalte met de naam Arboretum. We vonden echter een toegangshek en betraden het 6.5 ha in 1916 aangelegde bosarboretum. Het was ingedeeld in 53 vakken met in totaal 46 naald- en 38 loofhoutgewassen. Vergeleken met de andere bosarboreta bevatte het relatief veel loofhout. Bijzonder bij de laatste categorie was de groep *Acer rufinerve* met prachtig getekende oude stammen en ook veel natuurlijke verjonging. Ook onder de ruim 30 m hoge *Tsuga heterophylla*'s vond veel verjonging plaats. Indrukwekkend waren de diverse soorten van de Zilverspar. Maar de meeste indruk maakte de zeer dikke *Pinus ponderosa*, met 3 m omtrek, met voorsprong de Belgische kampioen. Ook de ruim 5 m dikke *Sequoiadendron giganteum* in het hart van het arboretum mocht er wezen.

Er zijn in België ooit door de overheid niet minder dan 30 bosarboreta aangelegd om de geschiktheid voor de bosbouw te testen. Deze functie hebben ze thans niet meer. Een aantal is, na een periode van verwaarlozing, gerenoveerd en heeft een educatieve en recreatieve functie gekregen. We zouden de volgende dagen nog veel grotere woudreuzen zien, maar het Arboretum in het Bois de Vecquee was zeker een goede opmaat.

Arboretum Robert Lenoir, Arboretum St. Hubert, Bois Saint Jean (24 augustus) **

Vandaag gaan we echt de Ardennen in. Ons eerste doel is het *Arboretum Robert Lenoir* in Rendeux. Dit arboretum werd in de 30-er jaren ontworpen en aangelegd door Robert Lenoir. Het huis bezat een watermolen, die draaide op een rivierarm van de Ourthe. De afdamming van de rivier leidde ertoe dat er eilandjes van aangeslibde klei ontstonden. Lenoir plantte aanvankelijk veel coniferen, maar dit was geen succes. Na de oorlog legde hij zich meer toe op loofhout en kocht hij veel planten bij Hillier in Engeland, terwijl ook veel materiaal kwam van Kalmthout, Groenendael en het Franse arboretum Des Barres. De indrukwekkende dendrologische collectie telt momenteel 4.300 bomen, verdeeld over 1400 verschillende soorten. Belangrijke geslachten in dit arboretum zijn de Lijsterbessen, de Aziatische esdoorns, de Kardinaalsmutsen, de Zilversparren maar ook vele unieke eenlingen.

Door inspanningen van de Belgische Dendrologische Vereniging (BDV), in het bijzonder haar voorzitter, is de collectie bewaard gebleven en heeft men de bestuurders van het Waalse Gewest er van weten te overtuigen dat deze collectie het bewaren waard is.

Helaas was *Charles Snyers*, de kleinzoon van Lenoir, niet aanwezig. Van hem hangt het namelijk grotendeels af dat deze collectie nog in stand en zo goed gedocumenteerd is. In zijn eentje heeft hij de hele collectie ingebracht in *Plantcol*, de gezamenlijke databank van de belangrijkste Belgische arboreta. Ook zorgt hij voor verjonging en aanvulling van de collectie.

Dit arboretum is aangeplant tegen een zuidhelling en op de eilandjes in het stroomgebied van de Ourthe. Via bruggetjes zijn de eilandjes met elkaar verbonden. De hellingen zijn dicht bebost maar op verschillende plaatsen open gekapt om de collectie een plaats en voldoende licht en zon te gunnen. Dit werk wordt door het Waalse gewest (de huidige eigenaar van het arboretum) verricht.

Tijdens de lunch in het pittoreske La Roche en Ardenne voegde *Philippe De Spoelbergh*, voorzitter van de BDV zich bij ons. Hij zou die middag ons vergezellen. We namen de kans waar om hem onze dank over te brengen voor al het werk dat hij op de achtergrond voor deze excursie had verricht. We hadden hiervoor speciaal een zeer zeldzame *Parrotia subequalis* meegebracht (met dank aan Klaas Verboom) in de hoop dat we een plant hadden die niet in zijn collectie voorkomt. Dat bleek ook zo te zijn.

Na de lunch zijn we nog dieper de Ardennen binnengedrongen, op weg naar het **Arboretum St. Michel**, een prachtig bosarboretum waar een heerlijke serene rust hing die op iedereen weldadig overkwam. Het ligt 5 km van St. Hubert in Fourneau St. Michel.

We zagen hier geweldige exemplaren van *Pseudotsuga menziesii* (48 m hoog), *Tsuga heterophylla* (kaarsrecht en ook > 40 m hoog), *Abies grandis* en *Abies procera*, de grootste Beuk (*Fagus sylvatica*) van ver voor 1899, met een stamomtrek van 4,72 m.

Het arboretum is verdeeld in 86 percelen. Elk perceel bevat één of meer boomsoorten. De etikettering is goed op orde en er staan ook 13 didactische informatieborden langs het pad. Het bosarboretum ligt op 320 m hoogte, werd vanaf 1899 opgezet als onderdeel van een reeks van 30 bosarboreta over heel België. We verbaasden ons regelmatig over de grootte van de kaarsrechte bomen. Er zijn 67 harsachtigen en 37 loofboomsoorten vertegenwoordigd.

Na dit prachtige object zijn we weer richting La Roche en Ardenne gereden. We vervolgden onze route en kwamen zo aan bij een groot privé-object dat niet toegankelijk is voor regulier bezoek. Hier bewees Phillippe De Spoelbergh zijn grote gave om poorten te ontsluiten die voor niet-dendrologen gesloten blijven.

We kwamen op het **Domaine de Bois St. Jean**, een uitgestrekt gebied van 600 ha met bossen, vijvers, weilanden en uitgestrekte veenmoerassen. Hier is ook een groot arboretum aanwezig met ongeveer 70 zeldzame soorten inlandse en exoti-

- Bijna te hoog voor de foto: Douglassen als wolvenkrabbers. Foto: Wout Kromhout.

sche loof- en naaldbomen. Aan de voet van het kasteel graast een kudde van 250 bisons de weiden kort. Het domein kwam na een turbulente tijd rond en na de Franse Revolutie, in handen van de Familie van Limburg Stirum. Zowel graaf Philippe als zijn zoon Charles heeft hier veel exoten, vooral naaldhout, uitgeprobeerd. Charles was één van de oprichters van de *Société Belge de Dendrologie*.

Het domein ligt op het hoogste punt van de Belgische Ardennen en heeft daarom te maken met veel weersextremen. Hoge neerslagcijfers, felle nachtvorsten, temperatuuruitschieters van -27° en $+35^{\circ}$ C, zware stormen, het blijft ze niet bespaard.

We werden zeer hartelijk onthaald door *Mr. Gerard Lamarche en zijn vrouw*. Zij zijn de huidige eigenaren van het Domein. Ze waren zeer verguld met ons bezoek en liepen graag mee door hun enorme terrein, want het arboretum ligt bepaald niet naast het kasteel. Een fikse wandeling door dit ruwe maar prachtig terrein gaat vooraf aan een bezoek aan onwaarschijnlijk grote coniferen. Onderweg kom je dan nog fraaie exemplaren tegen van een bruinbladige esdoorn, een geweldige treurbeuk (zie foto), een groep boomhazelaars, zilveresdoorns. In het arboretum staat de ene Belgische kampioen (in hoogte en/of stamdikte) naast de andere. We zagen o.a. de op één na dikste *Abies grandis*, ruim 53 m hoog en 388 cm omtrek, douglassen van 44 m hoog en 416 cm omvang (zie foto), *Abies procera* 'Glauca' van 44 m hoog en 322 cm omvang, *Tsuga heterophylla*'s van 45 m hoog, een *Picea sitchensis* van 46 m hoog en 416 cm omvang, een *Tsuga mertensiana* van 22 m hoog en 159 cm omvang en ga zo maar door. Je werd er stil van. Zo iets moois

op deze locatie, dat is toch wel een fantastisch bezit. Gerard Lamarche vertelde ons dat de enige reden waarom deze woudreuzen er nog staan is dat ze té groot zijn om te vellen!!

Het bezoek aan dit domein moet als een unieke gebeurtenis worden gezien. Normaal komt hier niemand in. Toch waren de eigenaren zeer ingenomen met ons bezoek. Teruggekeerd bij het kasteel stond er een tafel met heerlijke drankjes en zelfgebakken vlaaien klaar.

We hebben de heer Lamarche en zijn vrouw verblijd met een *Nyssa sylvatica* die ze als herinnering aan ons bezoek op een vochtige locatie bij de vijver zullen planten in de hoop dat er mooie herfstkleuren zullen volgen.

Arboretum de Tessenire, Domaine en Closerie du Rond Chêne, (25 augustus) ***

De laatste dag werd geheel doorgebracht in Esneux op Le Rond Chêne. Dit domein is na de 1ste wereldoorlog opgedeeld in de Closerie en het eigenlijke Domaine du Rond Chêne. Allereerst werden we door George de zoon van André Charlier rondgeleid in het door hem op de boswachterij aangelegde Arboretum de Tessenire. Het acht ha grote terrein heeft een nog jonge aanplant.

- Er werd serieus gewerkt: Gabor in actie! Foto: Wout Kromhout.

Bomen die we zoal zagen: *Quercus robur* 'Esneux' (zuilvorm), *Picea abies* 'Acrocona', een mooie groep van drie bomen, *Fagus sylvatica* 'Laciniata', een groep *Acer rufinerve* en ook grote *Abies grandis*.

Men heeft bij de jonge aanplant veel last van de rosse veldrat, die de boompjes tot 10 cm hoogte schilt, en die hier massaal voorkomt.

Vermeldenswaard zijn nog de *Juglans mandshurica*, een noot met langwerpige vruchten. Terug bij het kasteel leidde de heer André Charlier ons rond in het kasteelpark dat in fasen vanaf 1850 werd aangelegd. Heel bijzonder zo'n dendrologische rondleiding in het Frans! Gabor Ajtay mat op zijn eigen enthousiaste wijze de stamomvang van vele bomen, o.a.: *Cryptomeria japonica* 'Cristata', 155 cm, *Pseudotsuga menziesii* 449 cm, *Carya alba* 238 cm en nog vele bomen meer. In België meet men op 150 cm hoogte, Gabor meet op 130 cm hoogte (zie foto). De stam van de ruim acht meter dikke *Sequoiadendron giganteum*, Belgisch kampioen, werd niet gemeten. Die was bij het passeren verborgen achter een muur.

Wat we na de lunch, die voortreffelijk was, zagen maakte iedereen zeer enthousiast. Een enorm grote tuin, met boomgroepen en verspreid staande coniferen, daarbij het fantastische uitzicht op een vallei, één en al ruimte!

Voor mij waren heel bijzonder de *Taxus baccata*, 350 jaar oud(!), die waarschijnlijk als haag achter een halfronde metalen bank staan en uitgegroeid was tot een haast onvoorstelbare omvang. De kroondoorsnede van deze groep is wel 20 meter.

Maar, zoals gezegd, er is op dendrologisch gebied zoveel te zien, ik raad u aan om het zelf te bezoeken. Dit kan overigens alleen op afspraak.

Het tuinseizoen is weer begonnen.

Wij hebben suggesties voor uw tuin, balkon, terras. Keuze uit vele soorten Clematis, Hortensia's naast onze heesters, bamboes en coniferen. U bent welkom op de Botanische Kwekerij van Pieter Zwijnenburg, Halve Raak 18, 2771 AD Boskoop.
E-mail: zwijnenburgjr@planet.nl. Dagelijks geopend 9.00 tot 17.00 uur. Voor catalogus € 5,00 bijsluiten a.u.b.